COSTACHE OLĂREANU – *AVIONUL DE HÂRTIE*

Elena LAZĂR (BURLACU)
"Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Author of two epistolary novels of a certain value, Costache Olăreanu provides a consistent prose in picture of literary of contemporary fragments.Plane" and "Love in Words and Trees"reveal a new and uncomfortable structure for the reader who is accustomed with the heterogeneous structure of the traditional novel, as they are, like most of Olăreanu's texts, a happy experiment, but neverthelessan experiment.

Keywords: plane, love, woman,letter, record.

Autor a două romane epistolare de o certă valoare Costache Olăreanu oferă o proză consistentă în peisajul literaturii fragmentare contemporane.

Romanele *Avionul de hârtie* şi *Dragoste cu vorbe şi copaci*, relevă o construcţie nouă şi incomodă pentru cititorul familiarizat cu structura eterogenă a romanului tradiţional, ele fiind, ca multe din textele lui Olăreanu, un experiment fericit, dar un experiment totuşi.

Romanul *Avionul de hârtie,* apărut la Editura Cartea Românească, în anul 1983, conține un motto extras din bizara povestire a lui Radu Petrescu, *Sinuciderea din Grădina Botanică*: „*Domnule, îmi spuse într-o dimineață de iulie (...) părăsește, pentru numele lui Dumnezeu această femeie fatală*!"[1] , acest imperativ folosit îndemnând parcă la zbor.

Titlul acestui roman ne duce cu gândul la anii copilăriei când alergam pe câmpii și fericiți rosteam în cor: „*Avion cu motor/ Ia-mă și pe mine-n zbor, / Nu te iau că ești mic/ Și te cheamă Polonic*!", versuri din popor, moștenite din generație în generație.

Și nu sunt doar făpturile crude, pline de dorințe și pasionate de zbor. Adultul, în momente nostalgice, evocă acest episod unic al vieții. Scriitoarea Maria Grădinaru, asemenea lui Costache Olăreanu, și-a pregătit atentul zbor al cuvântului și în poezia *Îți amintești* descrie prin ochii maturului sentimente sfioase : „*Îmi spuneai/ Marie, tu ești poezia/ Eu râdeam ca un copil , alergam și strigam/ « Avion cu motor/ Ia-mă și pe mine-n zbor»/ unei jucării imaginare, să mă elibereze din cerul ochilor tăi*"[2]

Ana Blandiana se aseamănă „*elicei avionului/ neputincioasă până-i poți vedea rotirea*"[3] în (Fii înțelept), iar în „Ocean de pământ", scriitorul Guillaume Apollinairie susține că „din avioane pică ouă", oul ducându-ne oare la creație? Despre creație, dar nu a vieții ci a instrumentelor de zbor, un scurt îndrumător despre modalitățile de realizare și lansare, volum recomandat celor iubitori și pasionați de făurirea avioanelor de hârtie, ne dăruiește Angelika Hahn.

[1] Costache Olăreanu. *Avionul de hârtie.* Editura: Cartea Românească. Bucureşti, 1983, p. 2
[2] Maria Grădinaru. *Visul crisalidei*. Editura: Ars Longa, Iași, 2014
[3] Ana Blandiana. *La cules de îngeri*. Editura: Litera, Chișinău, 1997, p. 31

BDD-A22160 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)

Originea „Avionului de hârtie", este dezvăluită într-o însemnare de jurnal: „*Pe drumul de întoarcere mă gândesc la subiectul unui roman de dragoste*". Eroul vine la iubita lui, o scoală din somn, ea îl repede (îl anunțase cu puțin timp înainte că nu vrea să-l mai vadă) și readoarme. Atunci el ia o bucată de hârtie și-i scrie: „*Iubita mea, ai adormit cum nu se poate de frumos..." „Iar tot romanul să nu fie decât această scrisoare, o scrisoare de 200 de pagini."*[4]

Prea lunga scrisoare, la care se reduce romanul, este privită ca o provocare, cu o evoluţie pe care nu a anticipat-o şi pe care o vede că se desfăşoară în faţa lui ca şi cum ar fi scris-o altcineva. Despre materia primă din care este alcătuit avionul lui Olăreanu, Radu Petrescu afirmă : „ *Crezi că trăim intr-o altă parte decât aici, în hârtii*?"[5]

Această hârtie transformată în scrisoare poate fi o sentință, decizie a unei relații, decizie asupra vieții, vestitoare a morții.

Dar când hârtia-scrisoare devine anonimă, lucrurile se agită. „*Uitați, s-a primit o anonimă...Nu ne întrebați de unde știm... vrem să vă prevenim... Sunteți denunțați că se întâlnesc în casa dumneavoastră diverși reacționari... mă rog, așa scrie acolo... că ascultați posturi străine, că țineți ședințe, complotați și alte bazaconii (...) Mă gândeam, bineînțeles, la întorsătura pe care o luase vizita noastră «de prevenire» (...) Cine a trăit starea de victimă știe să devină și călău, dacă împrejurările i-o permit.*"[6]

Pentru un condamnat la ani de lagăr, interzicerea corespondenței însemna de fapt pedeapsa cu moartea. Pentru deținuți, a da un semn de viață familiei, reprezenta o idee care le ocupa toată mintea.

Scrisorile erau adesea „*modelate în formă de avioane de hârtie*"[7] ca să poată trece de sârma ghimpată din jurul lagărelor. Trecătorii le luau de pe jos și le expediau la adresa indicată, riscând și ei să își piardă libertatea.

În vreme de pace, *Avionul de hârtie,* construit de Costache Olăreanu, reprezintă spațiul ce acoperă întreaga experiență trăită de cei doi îndrăgostiți. Cei doi pasageri de la bordul acestui avion sunt total nepotriviți. Incompatibilitatea lor este cauzată de calitatea intelectuală diferită, de comportamentele lor sociale și de mediile proprii, fiecare având o viziune asupra vieții și a sentimentelor ce-i separă. Pilotul acestui avion este un iubitor de literatură, genul de bărbat visător ce are alături, ca pasageră, tipul femeii seducătoare.

Acest roman este, deopotrivă, o poveste de dragoste şi o poveste a scrisului, un fapt al trăirii şi unul al creaţiei. Sau cum spunea Tia Şerbănescu: „*... romanul lui Costache Olăreanu este de fapt, un roman despre dragoste iar dragostea, un pretext pentru a explora universul interior al personajelor"*.[8]

Scrisoarea este pentru Olăreanu punct de plecare, substanţa din care se înfiripă textura romanului, epistola fiind reflectarea unui fragment din existenţa celui care atunci când s-a aşezat la birou, s-a transformat deodată, dintr-un modest profesor de română în „scriitor".

---

[4] Costache Olăreanu. *Cvintetul melancoliei*. Editura: Cartea Românească. Bucureşti, 1984, p. 139.

[5] Mihai Dragolea. *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Tîrgoviște*. Editura Dacia, Cluj, 1992, p. 130

[6] Costache Olăreanu. *Avionul de hârtie*. Editura: Cartea Românească. Bucureşti, 1983, p. 56

[7] www.agerpres.ro/cultura/20015/01/27/scrisori-din-gulag-expuse-la-moscova-13-01-29 accesat 19 iunie 2015

[8] Tia Șerbănescu..În: România Liberă *Dragostea ca pretext*, 20 aprilie, 1983, p.10

BDD-A22160 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)

Scrisul, epistola, capătă viaţă, realitatea modificându-se în funcţie de pendulările ei între real şi imaginar, femeia căreia îi scrie, nemaifiind decât un pretext, autorul scrisorii (detaşat şi implicat în acelaşi timp) descoperind cu mirare că acesta se constituie într-un roman, autorul rândurilor devenind ceea ce şi-a dorit, dintotdeauna scriitor.

Condiția lui, a celui care scrie in romanul *Avionul de hârtie*, este aceea „a unui *autor-dictator* căruia cititorul trebuie să-i înțeleagă și să-i accepte *egoismul*; niciodată *el* nu divulgă numele ei din credința că «*știind cum se numește o ființă sau un obiect poți să le stăpânești*» și din dorința ca imaginea *ei* să rămână doar *în stăpânirea* lui: egoism al îndrăgostitului , dar și al scriitorului”[9]

Putem concluziona că cititorul devine o a doua „*ea”,* dominată de autorul care ne relevă fragmente considerate a fi potrivite iar cel ce citește nu are altă obțiune, decât aceea de a recepta doar ceea ce primește.

Dana Dumitriu consideră că în paginile romanului *Avionul de hârtie* „*confesiunile profesorului de română alunecă subtil printre rânduri autentice și întâmplări posibile, inventate în limitele verosimilității pentru nevoile unei demonstrații (...). Proza lui Costache Olăreanu pare a pune problema individualității sub această formulă: spune-mi ce imaginezi ca să-ți spun cine ești”*[10]

Nu este deloc ușor să încerci și chiar să începi un demers interpretativ al unei opere, când istorici și critici literari de prestigiu au făcut-o înaintea ta. Și mă refer aici la nume cunoscute și impuse de decenii în materia de specialitate precum Ion Rotaru, Eugen Simion, Mircea Zaciu, D. Micu, Tia Șerbănescu sau mai noi ca Virgil Podoabă, Florina Pârjol, etc.

Virgil Podoabă pune întrebarea: Costache Olăreanu este „Postmodern, cumva, înainte de Cărtărescu?”[11] Și de ce această întrebare? Pentru că criticul constată la scriitorul târgoviștean năzuința, apoi nostalgia unei schimbări esențiale a scrisului său. Susține că demersul creator al lui Olăreanu este metodic, perseverent alcătuit din exercitarea pe „arii mici și după modele clasice”, impuse prin „expresivitate, concizie și ingeniozitate artistică până la parametrii estetici maximi”.

Toate modalitățile utilizate: jurnalul, schița, portretul caracterologic, dialogul cu tâlc, povestirea anecdotică, bruionul, textul scurt, îl definesc ca modern sau chiar postmodern, cum susține criticul, amintit mai sus, în lucrarea *Metamorfozele punctului. În jurul experienței revelatoare*.

Costache Olăreanu însuși, „hâtru”, se plânge că nu poate scrie un roman lung, gros, etc., se dovedește în realitate a fi „*un mare tehnician și stilist al romanului miniatural, contras la proporții minuscule și cu nimic mai prejos decât cel monumental*”[12]

Cititorul este plăcut surprins de întoarcerea autorului (postmodernist) la maniera veche, clasică a epistolei, cultivată în special de Ion Ghica în *Scrisori către Vasile Alecsandri,* și mai apoi, de alți autori precum Camil Petrescu în *Patul lui Procust,* ca să ne oprim doar la aceste lucrări și autori care se găsesc la antipozi din anumite puncte de vedere.

---

[9] Ioan Holban. *Literatura română de azi. Poezia-Proza*. Editura: Tipo Moldova, Iași, 2012, p. 1002

[10] Dana Dumitriu. *Un roman epistolar*. În *România Literară*, Nr. 19/ 12mai 1983. p. 10

[11] Virgil Podoabă. *Metamorfozele punctului. În jurul experienței revelatoare* . p. 68

[12] Ibidem, p. 69

BDD-A22160 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)

Întorcându-ne la Costache Olăreanu, se observă îmbinarea plăcută a realului cu artificialul, etalarea, dar nu chiar obositoare a culturii autorului, a psihanalizei, a părerilor despre literatură (de formație profesională) și tehnica ei cu minieseuri despre gelozie, despre păr, despre femeie, maniera de cucerire a femeii, inefabilul în concepția sa, preluat de la criticul literar George Călinescu.

Și chiar a aplicat această modalitate de surprindere a inefabilului (adică a concretului) în mai toată opera.

Lectura romanului *Avionul de hârtie* este mai plăcută, mai atractivă, poate și pentru faptul că nu mai abundă în atâtea date biografice și referiri la colegi și personalități care apar în multe din celelalte opere.

Întâlnim în paginile romanului descrieri despre spionajul conjugal, gelozie, nebunie, spital, moartea ca element prezent alături de boală, lenta sau rapida degradare (ochii, mâna).

Finalul operei, a călătoriei prin trecutul autorului-personaj, poate fi „*o exteriorizare a ființei (...) de la începuturi până azi, o proiecție a trăirilor"*, o călătorie între deal și vale (a la Blaga), o întoarcere în natură, „*căldura pe care o simți înaintea marelui salt în neființă*", gustul sălciu din gură; amintirea avionului de hârtie, a scrisorii care acum cade în noroiul vulgarităților și deriziunilor (...) a întunericului care s-a lăsat, a singurătății. Ce a rămas din scrisoare (din viață)? „*O plută șubrezită de care îmi agăț ultimile pâlpâiri*".[13]

Simbolistic vorbind, scrisoarea întruchipează viața, iar rândurile ei durata.

Poeta Mediana Stan vine să întărească această afirmație și în poezia „Avion de hârtie", susține că ea, hârtia, vorbește: „*O aude din nou spunând/ acum ai putea să faci din mine un avion de hârtie/ fără să știi te voi atinge mereu cu degete care nu vor fi ale mele/ degete de hârtie (...) Bunicul a plecat supărat, toate casele, străzile sunt făcute din hârtie, pe cele ce-i stau în cale/ bunicul le mototolește, le face cocoloașe, le aruncă în urmă*".[14]

Despre vehicolul aerian au mai scris autori precum : Down O´Porter - *Avioane de hârtie (*roman), Elise Wilk – Avioane de hârtie (text dramatic), Ana Blandiana, Maria Grădinaru, Mediana Stan, Louis Savary- *Un poem nous separe* (*Poezii despre aviație)*, Eugen Dulbaba- *Avionul de hârtie* (volum de poezii). Salutul avionului de hârtie – Sebestyen Peter (trad. P. Troth Iren).

„Gravitația e învinsă prin scris, epistola s-a desprins de document, a devenit un avion de hârtie, jucărie (și nu numai) care transportă atât „visuri" cât și „ proiectile" (ironia, parodia, grotescul, caricatura lansate peste ticuri și prostii).[15]

BIBLIOGRAFIE

1. Blandiana, Ana. (1997). *La cules de îngeri.* Chișinău, Editura: Litera
2. Dumitriu, Dana. (1983). *Un roman epistolar.* În *România Literară*, Nr. 19/ 12 mai
3. Down O´Porter (2015). *Avioane de hârtie*. Grupul Editorial RAO
4. Dragolea, Mihai. (1992). *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Tîrgoviște.* Cluj, Editura Dacia.

[13] Costache Olăreanu. *Avionul de hârtie.* Editura: Cartea Românească. Bucureşti, 1983, p. 196

[14] http://atelier.liternet.ro/articol/10681/Mediana-Stan/Avion-de-hartie.html

[15] Mihai Dragolea. În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Tîrgoviște. Editura Dacia, Cluj, 1992, p. 123

BDD-A22160 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)

5. Grădinaru, Maria. (2014). *Visul crisalidei*. Iași, Editura Ars Longa
6. Olăreanu, Costache. (1983*). Avionul de hârtie*. Bucureşti: Editura Cartea Românească.
7. Olăreanu, Costache. (1984). *Cvintetul melancoliei*. Bucureşti: Editura Cartea Românească
8. Olăreanu, Costache. (1987). *Dragoste cu vorbe şi copaci*. Bucureşti: Editura Cartea Românească.
9. Olăreanu, Costache. (1983). *Însemnări la un roman de dragoste.* În *România Literară*, anul XVI, nr. 15, 14 aprilie.
10. Holban, Ioan. (2012). *Literatura română de azi. Poezia-Proza*. Iași, Editura: Tipo Moldova.
11. Podoabă, Virgil. (2004). *Metamorfozele punctului. În jurul experienţei revelatoare.* Piteşti: Editura Paralela 45.
12. Şerbănescu, Tia (1983). *Dragostea ca pretext*. În: *România Liberă*, 20 aprilie
13. www.agerpres.ro/cultura/20015/01/27/scrisori-din-gulag-expuse-la-moscova-13-01-29 accesat 19 iunie 2015
14. http://atelier.liternet.ro/articol/10681/Mediana-Stan/Avion-de-hartie.html, accesat 20. 07. 2015

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

BDD-A22160 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)